

Basisgids

Paddenstoelen

Thomas W. Kuyper & Nico Dam

KNNV Uitgeverij

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
1 Wat staat er in deze basisgids (en wat niet)?	4
2 Over het op naam brengen van paddenstoelen	6
3 Waarom kan ik deze paddenstoel niet op naam brengen?	7
4 Ecologie van paddenstoelen	8
5 Aanvullende literatuur over paddenstoelen	9
6 Verantwoording & dank	9
Determinatiesleutel	10
Afbeeldingen en beschrijvingen van de opgenomen soorten	18
Index tot de Nederlandse namen	125

DETERMINATIESLEUTEL

- 1.a. Paddenstoel met hoed, in het midden geplaatste steel, aan de onderzijde met plaatjes of poriën → 2
- 1.b. Paddenstoel anders; indien met hoed en min of meer in het midden geplaatste steel, dan de onderzijde niet met plaatjes of poriën; of met hoed en aan de onderzijde met plaatjes of poriën, maar dan zonder steel of met een (korte) steel die aan de zijkant is aangehecht; of met een geheel andere vorm → 77
- 2.a. Paddenstoel aan de onderzijde met poriën → 3
- 2.b. Paddenstoel aan de onderzijde met plaatjes → 9
- 3.a. Paddenstoel taai, dunvlezig, op hout groeiend, vooral in de winter → **Winterhoutzwam** (p. 18)
- 3.b. Paddenstoel zacht, dikvlezig, op de grond groeiend, vooral in de zomer en herfst → 4
- 4.a. Poriën oranje tot rood → **Gewone heksenboleet** (p. 19)
- 4.b. Poriën wit, geelachtig, olijfgel tot geelbruin → 5
- 5.a. Steel met een opvallende netkousachtige tekening, vaak meer dan 2 cm dik → **eekhoorn-tjesbroden** (p. 20)
- 5.b. Steel zonder duidelijk netwerk, soms wel met schubjes, minder dan 2 cm dik → 6
- 6.a. Steel met grijze, bruine of zwarte schubjes bedekt. Bij berk → **berkenboleten** (p. 21)
- 6.b. Steel kaal of vezelig → 7
- 7.a. Poriën zeer onregelmatig, meer hoekig dan rond. Hoed slijmig. Bij den → **Koeienboleet** (p. 22)
- 7.b. Poriën min of meer rondachtig. Hoed fluweelachtig of slijmig. Bij loof- en naaldbomen → 8
- 8.a. Hoed fluweelachtig, ook bij regenachtig weer niet slijmerig, vaak met rode tinten onder de hoedhuid. Poriën bij beschadiging niet of iets blauw verkleurend → **roodsteelfluweelboleten** (p. 24)
- 8.b. Hoed glad, bij regenachtig weer duidelijk slijmig-kleverig, zonder rode tinten onder de hoedhuid. Poriën bij beschadiging snel blauwgroen verkleurend → **Kastanjeboleet** (p. 23)
- 9.a. Paddenstoel met opvallend bros vlees (breekt als een krijtje) → 10
- 9.b. Paddenstoel zonder opvallend bros vlees (breekt met vezels) → 18
- 10.a. Plaatjes bij kneuzen melksap uitscheidend (bij oude exemplaren is melk soms schaars) → 11
- 10.b. Plaatjes bij kneuzen geen melksap uitscheidend → 16
- 11.a. Hoed kleverig tot slijmig, met groene tint → 12
- 11.b. Hoed droog, zonder groene tint → 13
- 12.a. Bij berk en naaldbomen. Hoed groenbruin tot vrijwel groenzwart. Plaatjes crème → **Zwart-groene melkzwam** (p. 25)
- 12.b. Bij beuk. Hoed grijsgroen. Plaatjes wit → **Grijsgroene melkzwam** (p. 26)
- 13.a. Hoed in het midden met een opvallend bultje. Melk zeer scherp smakend → **Rossige melkzwam** (p. 27)
- 13.b. Hoed in het midden zonder bultje. Melk niet of nauwelijks scherp smakend → 14
- 14.a. Hoedrand opvallend gekarteld en bij jonge exemplaren bleek, afstekend tegen de rest van de hoed. Bij naaldbomen → **Levermelkzwam** (p. 29)
- 14.b. Hoedrand niet gekarteld en niet bleek afstekend tegen de rest van de hoed → 15
- 15.a. Hoed in het midden opvallend gerimpeld (vooral bij oudere exemplaren goed te zien), geel- tot oranjebruin → **Rimpelende melkzwam** (p. 28)
- 15.b. Hoed niet gerimpeld, duidelijk vlekkerig. Bij eik → **Kaneelkleurige melkzwam** (p. 30)
- 16.a. Hoed eerst vuilwit, later vlekkerig zwartachtig verkleurend. Plaatjes zeer dik en ver uiteen, met tussenplaatjes → **Grofplaatrussula** (p. 31)
- 16.b. Hoed anders gekleurd. Plaatjes dun, zonder tussenplaatjes → 17
- 17.a. Hoedrand opvallend knobbelig gegroefd, geelbruin tot bruin → **kamrussula's** (p. 34)
- 17.b. Hoedrand niet knobbelig gegroefd, zonder bruine tinten, maar wit, roze, rood, violet, grijs, groen of geel → **overige russula's** (p. 32)
- 18.a. Plaatjes wit, (licht) beige, (licht) grijs of geelachtig (in twijfelgevallen beide coupletten proberen) → 19
- 18.b. Plaatjes donkerder gekleurd, heldergeel, oranje, paars, roze, bruin tot zwart (in twijfelgevallen beide coupletten proberen) → 49
- 19.a. Steel met ring → 20
- 19.b. Steel zonder ring → 27
- 20.a. Paddenstoel op takken van beuk die nog in de boom zitten of op afgevalen beukentakken. Hoed slijmerig, wit. Plaatjes ver uiteen → **Porseleinzwam** (p. 35)
- 20.b. Paddenstoel op de grond of op hout. Hoed droog, glad tot schubbig. Plaatjes (zeer) dicht opeen → 21
- 21.a. Plaatjes op de steel aflopend. Paddenstoel op hout, in kleinere of grotere bundels, vaak met zwarte, veterachtige strengen op het hout → **honingzwammen** (p. 38)
- 21.b. Plaatjes vrij, de steel niet of nauwelijks bereikend. Paddenstoel op de grond groeiend, niet in bundels → 22
- 22.a. Hoed zeer groot, met grove donkere schubben op een bleke ondergrond. Steel met afwisselend donkere en bleke banden → **Grote parasolzwam** (p. 39)
- 22.b. Hoed klein en/of met een ander kleurenpatroon. Steel zonder afwisselend donkere en bleke banden → 23
- 23.a. Paddenstoel klein, hoed minder dan 5 cm. Steel aan de basis zonder opvallende structuur → 24
- 23.b. Paddenstoel groot, hoed meestal 5-15 cm. Steel aan de basis met opvallend zakvormig omhulsel, schubben of dergelijke → 25
- 24.a. Hoed en steel (onder de ring) korrelig-schubbig → **korrelhoeden** (p. 36)
- 24.b. Hoed in het centrum glad, elders met schubjes. Steel glad → **Stinkparasolzwam** (p. 37)
- 25.a. Hoed rood, bij ouderdom meer oranje wordend, met opvallende witte schubjes → **Vliegenzwam** (p. 40)
- 25.b. Hoed minder opvallend gekleurd → 26
- 26.a. Hoed geel tot wit. Ring niet gestreept → **Gele knolamaniet** (p. 41)
- 26.b. Hoed grijsbruin tot bruin, met roodachtige tint. Ring overlans gestreept → **Parelamaniet** (p. 42)

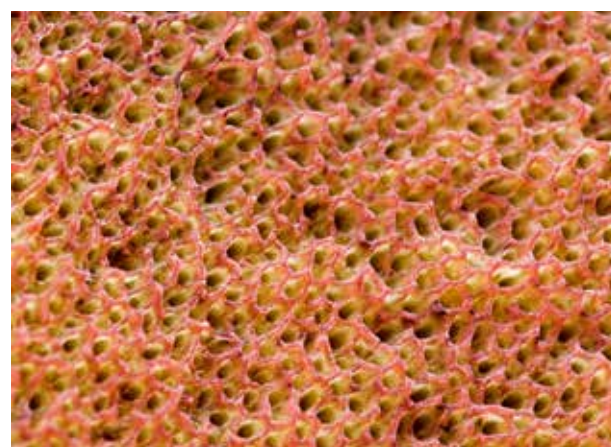
Winterhoutzwam
Polyporus brumalis

VG 2: 277

Hoed tot 8 cm, vrijwel vlak of iets gewelfd, met een vaag deukje boven de steel, glad, met verspreide bundels haren, aan de rand fijn harig, uniform brons- tot purperbruin. Poriën langs de steel aflopend, iets hoekig, 2-4 per mm, wittig tot vuil crème. Steel tot 4 cm lang en tot 6(-8) mm dik, bleker dan de hoed, fijn schubbig. Vlees taai, wittig. Eenjarig.

Opruimer, op dood loofhout, op omgevallen stammen of afgevalen takken, vaak (maar niet uitsluitend) op berk en op open standplaatsen; winterhalfjaar.

In vg 2 worden zes soorten van dit geslacht beschreven. De Vroege houtzwam (vg 2: 277) heeft veel fijnere poriën. Andere soorten van het geslacht hebben een zijdelingse steel.

Gewone heksenboleet
Boletus erythropus

VG 1: 107

Hoed 5-25 cm, gewelfd, vrijwel glad tot heel fijn viltig, olijfbruin, vaak wat vlekkelig en met gelere plekken. Poriën 2 per mm, rond, oranje tot rood maar bij de rand vaak gelig. Steel ongeveer even lang als de hoed, 20-50 mm dik, het dikst in de onderste helft of aan de basis, geheel dicht bedekt met kleine, rode vlokjes, aan de top helder geel, verder vaal bruinig geel, wat donkerder naar de basis. Alle delen van de paddenstoel verkleuren snel donker blauw bij kneuzing. Vlees bleek gelig, ook in de steelbasis. Geur onopvallend.

Samenlever, met loof- en naaldbomen, vooral in wegbermen op zand; zomer tot herfst.

Andere boleten met rode poriën hebben een netwerk op de steel.

eekhoortjesbroden

Boletus edulis sensu lato

VG 1: 107 & 109

Hoed 7-25 cm, gewelfd, met een iets uitstekend randje, fijn viltig of vettig, glad, bruin, variërend van donker tot licht bruin, soms met rozegrijze tint, vaak met lichtere (tot bijna witte) vlekken of vegen. Poriën 1-3 per mm, rond, in jonge toestand wit, bij verouderen groenig geel. Steel ongeveer even lang als de hoed, 20-50 mm dik aan de top, naar de basis knotsvormig, bleek bruin, bijna wit aan de top, met een fijnmazig wit netwerk op het bovenste deel of over vrijwel de gehele lengte. Vlees wit. Geur aangenaam, nootachtig. Samenlevers, met loof- en naaldbomen, vaak in wegbermen, op zand; vroege zomer tot late herfst.

Deze beschrijving omvat het Gewoon eekhoortjesbrood (met vettige hoed) en het Vroeg eekhoortjesbrood (met viltige hoed). In VG 1 worden zes soorten van dit geslacht beschreven.

berkenboleten

Leccinum scabrum sensu lato

VG 1: 259 & 261

Hoed 5-12 cm, gewelfd, iets kleverig indien vers, later droog en fijn viltig, soms met fijne barstjes, uniform grijsbruin. Poriën 2 per mm, eerst wit, later grijs, bruinig na kneuzen. Steel tot ongeveer anderhalf keer zo lang als de hoed, 10-40 mm dik, meestal verbreed naar de basis, grijzig, top bleker, geheel bedekt met grijzige tot (donker) bruine schubjes. Vlees zacht, wit, in de basis soms blauwgroen, soms pas na kneuzing. Geur onopvallend. Samenlevers, uitsluitend met berk op voedselarme, zure bodem; herfst.

De beschrijving omvat de Bruingrijze berkenboleet (schubjes op steel met dezelfde kleur als steel) en de Gewone berkenboleet (schubjes op steel contrasterend met steelkleur). In VG 1 worden vijf soorten van dit geslacht beschreven.

Koeienboleet
Suillus bovinus

VG 1: 393

Hoed 3-10 cm, gewelfd, kleverig (maar zonder dikke slijmlaag), licht okerbruin tot oranjebruin, soms met een roze inslag. Poriën kort op de steel aflopend, grof, hoekig en met ongelijk hoge wanden, olijfgroen. Steel meestal wat korter dan de hoed, 6-15 mm dik, glad, kleur als van de hoed of wat bleker. Vlees zacht, wit-tig. Geur onopvallend.

Samenlever, uitsluitend met den op zuur, voedselarm zand; herfst.

Op de koeienboleet parasiteert de Roze spijkerzwam (middelste foto; VG 1: 193). In VG 1 worden zes soorten van dit geslacht beschreven. Sommige soorten van dit geslacht hebben een geringde steel.

Kastanjeboleet
Xerocomus badius

VG 1: 411

Hoed 4-10 cm, gewelfd tot vlak, kleverig en glad bij vochtig weer, bij droog weer hoogstens wat vettig en glad of soms fijn viltig, oranjebruin, donker roodruin tot grauwbrown. Poriën 2-3 per mm, rond, geelgroen, na kneuzen eerst blauwig, later vuil olijfgroen. Steel ongeveer even lang als de hoed, 5-20 mm dik, droog, met bruine vezels op een blekere, oranjegele ondergrond. Vlees wit tot bleek gelig, in de hoed blauw verkleurend aan de lucht. Geur onopvallend.

Samenlever, met loof- en naaldbomen; herfst.

roodsteelfluweelboleten

Xerocomus chrysenteron sensu lato VG1:413

Hoed 3-7 cm, gewelfd, fijn viltig, in kleine platte plakjes openbarstend, bruin, vaak met een oranje of rozebruine tint, in de barstjes bleek gelig of wat rossig. Poriën 1-2 per mm, onregelmatig-hoekig, geelgroen, blauw verkleurend na kneuzing. Steel ongeveer even lang als de hoed, vaak met een kort toespitsende basis, aan de top geel, aan de basis bruinig rood, soms blauw verkleurend bij kneuzing. Vlees in de hoed bleekgeel en aan de lucht blauw verkleurend, in het onderste deel van de steel rossig bruin, met of zonder kleine, feloranje vlekjes. Geur onopvallend.

Samenlevers, met loofbomen; herfst.

De beschrijving omvat de Blauwvlekkende roodsteelfluweelboleet (zonder vlekjes) en de Blozende fluweelboleet (met kleine oranje vlekjes in het vlees van de steelbasis). In VG 1 worden zes soorten van dit geslacht beschreven.

Zwartgroene melkzwam

Lactarius necator

VG 1:249

Hoed 4-15 cm, vlak gewelfd met verdiept centrum, kleverig, vaak met aangehecht strooisel, donker olijfgroen, aan de rand of op niet aan licht blootgestelde delen met olijfgelige tint, oudere exemplaren vrijwel zwart. Plaatjes dicht opeen, wittig of bleek crème. Steel tot half zo lang als de hoed, droog of iets kleverig, met kleur als van de hoed, maar wittig net onder de plaatjes. Vlees stevig, wit; melksap wit, niet verkleurend, smaak eerst mild maar na enige tijd zeer scherp. Geur onopvallend. Samenlever, bij loof- en naaldbomen, vaak bij berk; herfst.

Grijsgroene melkzwam

Lactarius blennius

VG 1:241

Hoed 4-10 cm, vlak, randzone eerst naar beneden gebogen, centrum vaak wat verdiept, slijmerig indien vers, groenig/bruinig grijs met donkerder vlekjes. Plaatjes dicht opeen, wittig. Steel korter dan de hoed, 1-2,5 cm dik, met kleur als van de hoed, bleker net onder de plaatjes. Vlees wit; melksap wit, droogt grijsgroenig op, scherp. Geur onopvallend. Samenlever, uitsluitend met beuk, op zand; herfst.

Rossige melkzwam

Lactarius rufus

VG 1:253

Hoed 2,5-10 cm, vlak tot ondiep trechtervormig, meestal met een centraal bultje, fijn schilferig (niet helemaal glad), uniform roodbruin, iets verblekend bij opdrogen. Plaatjes vrij dicht opeen, aanvankelijk wittig maar later steeds rossiger en vaak vlekkelig. Steel ongeveer zo lang als de hoed, 6-20 mm dik, met kleur als van de hoed of bleker. Vlees bleek; melksap wit, niet verkleurend, eerst mild maar dan zeer scherp. Geur onopvallend. Samenlever, met naaldbomen (den, spar), ook bij berk, op zand; herfst.

